

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Nigde Omer Halisdemir University
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Ханчжоу Дін'їн Закордонних Освітніх послуг Ко., Лтд
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
ПЗВО «Київський міжнародний університет»
Маріупольський державний університет
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

**XIV ГЛУХІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ — 2024. АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

МАТЕРІАЛИ

міжнародної науково-практичної інтернет- конференції

молодих учених і студентів

10-12 грудня 2024 р.

Глухів 2024

**XIV HLUKHIV SCIENTIFIC READINGS – 2024.
TOPICAL ISSUES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES**

**MATERIALS
of the International Scientific and Practical Internet Conference for Young
Scientists and
Students
December 10-12, 2024**

Hlukhiv 2024

УДК 3 +5/9 (082) (100)

Глухівські читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О.О. Сорока. – Глухів, 2024. – 824с.

URL: <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/nauka/hrafik-konferentsii>

Редколегія випуску:

Сорока О. О. — аспірантка кафедри технологічної і професійної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Відповідальний секретар:

Дмитренко А. П. — доктор філософії, старший викладач, завідувачка кафедри теорії і методики дошкільної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Члени редколегії:

Андросенко А. О. — аспірант кафедри технологічної і професійної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Маринченко Є. О. — доктор філософії, доцент, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Мозговий О. С. — аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Полякова А. С. — кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін, голова Ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Тихонова А. П. — доктор філософії, старший викладач кафедри педагогіки і психології початкової освіти ННІ Педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Тропак Б. С. — асистент кафедри технологічної і професійної освіти, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Радою Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Глухівського НПУ ім. О. Довженка (протокол №2 від 09.12.2024 р.)

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць, опублікованих у збірці.

© Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ, РЕГІОНУ	5
СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ, НАУЦІ ТА ТЕХНІЦІ.....	49
СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧИХ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ТЕХНОЛОГІЙ МАШИН І МАТЕРІАЛІВ.....	94
СЕКЦІЯ 4. ФІЗИКА. МАТЕМАТИКА.....	98
СЕКЦІЯ 5. ІСТОРІЯ. ФІЛОСОФІЯ.....	122
СЕКЦІЯ 6. ПРАВОЗНАВСТВО. ПОЛІТОЛОГІЯ	248
СЕКЦІЯ 7. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ.....	313
СЕКЦІЯ 8. ПЕДАГОГІКА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА.	327
СЕКЦІЯ 9. ПСИХОЛОГІЯ.....	383
СЕКЦІЯ 10. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	413
СЕКЦІЯ 11. ЛІНГВІСТИКА (АНГЛІЙСЬКА, НІМЕЦЬКА МОВИ). МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	455
СЕКЦІЯ 12. БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ЕКОЛОГО-КРАЄЗНАВЧА ОСВІТА, ОХОРОНА ПРИРОДИ.	491
СЕКЦІЯ 13. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ, ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ.....	528
СЕКЦІЯ 14. ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА.	543
СЕКЦІЯ 15. ПОЧАТКОВА ОСВІТА.....	600
СЕКЦІЯ 16. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА.....	654
СЕКЦІЯ 17. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА.....	804

краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: наук. зб. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. С. 341–344.

2. Демченко М.В. Культурне будівництво на Україні за роки радянської влади (1917–1990 рр.). Київ, 1992. 91 с.

3. Колієнко А.А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підґрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XV: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів.* 2023. С. 26–28.

4. Парахіна М.Б. Діяльність Українського комітету краєзнавства та його роль у розвитку етнографічної науки в 20–30 рр. ХХ ст. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського.* 2002. Вип. 8. С. 475–488.

5. Савчук В.О. Зауваги до дискусії про становлення організаційних структур краєзнавчого руху України середини 20-х рр. ХХ ст. *Краєзнавство.* 2001. №1/4. С. 37–41.

6. Тронько П.Т. Історичне краєзнавство на Україні у 20-30-х роках. *Репресоване краєзнавство 20-30 рр.* ХРВВ, 1991. С. 4.

7. Шейко В.М. Культура незалежної України й еміграція: стан та перспективи. *Культура України.* Вип. 31.: веб-сайт. URL: http://www.ic.ac.kharkov.ua/ic_old_2016/RIO/ku/kultura31/03.pd. (дата звернення 07.09.2024).

Бочуля М. І.,

студент групи І-21 гуманітарного факультету

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Туранська К. Б.,

студентка групи МВР-21 факультету міжнародних відносин

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Островий В.М.

ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1648–1651 рр.)

Козацька революція Б. Хмельницького стала визначальною подією в історії України. У пошуках підтримки в боротьбі проти Речі Посполитої, козацька влада звернулася до Османської імперії. Цей крок ініціював складний та багатогранний період козацько-османських відносин. Обидві сторони активно використовували дипломатичні інструменти для досягнення своїх цілей. Козаки укладали договори, посиляли посольства, вели переговори,

намагаючись переконати султана у вигідності співпраці. Порта, зі свого боку, надавала військову допомогу, але водночас намагалася контролювати дії козаків та використовувати їх у своїх інтересах.

Метою цього повідомлення є спроба проаналізувати дипломатичні відносини між Османською імперією та козацтвом в 1648–1651 рр. оскільки цей період відзначається значущими подіями, що вплинули на політичну карту Європи. Взаємодія між цими двома силами показує складність геополітичних процесів і важливість дипломатичних відносин у формуванні союзів і суперечливих відносин. Цей період також підкреслює вплив зовнішньої політики на внутрішні справи держав, зокрема на розвиток українського козацтва. У тезах розглянуті характер дипломатичних відносин між Османською імперією та Українською козацькою державою, вплив зовнішньополітичних факторів на становлення та розвиток української державності.

Аналізованій тематиці присвячено низку праць вітчизняних науковців: В. Брехуненко [1; 2], П. Бойко, А. Заяць [2], О. Гуржій [3], О. Пріцак [4], Б. Сергійчук, В. Сергійчук [5], О. Середа [6], В. Смолій [7; 8], В. Степанков [7; 8; 9], В. Горобець [8], Т. Чухліб [3; 13] та ін.

Дипломатія Б. Хмельницького була спрямована на гарантування безпеки та цілісності молодой козацької держави в умовах складної геополітичної ситуації. Основними завданнями гетьманської дипломатії були: пошук союзників, досягнення міжнародного визнання, захист від зовнішніх загроз та збереження внутрішньої стабільності. Однак залежність від зовнішніх факторів та складні відносини з сусідніми державами часто змушували українську дипломатію шукати компромісні рішення [10, с. 413–415].

Дипломатичні відносини між Портою та козаками розпочинаються з перемовин 25 квітня 1648 р., після того як в столицю Османської імперії – Стамбул – прибув посол від Кримського хана. Він повідомив Мехмеда IV про те, що Іслам-Гірей III уклав союз з козаками проти Речі Посполитої. Хан провів вдалу Жовтоводську військову кампанію. У договорі між Кримом та козаками

було вказано, що Б. Хмельницький для гарантій миру віддав свого сина Тиміша татарам. Як козаки реалізували свою частину угоди, хан не зволікаючи, прислав послів до козаків висловити свою частину угоди, зокрема: у поході проти поляків надішле військо, татари зроблять великий наїзд, також хан запевнив козаків, що за потреби буде надсилати військову допомогу [4, с. 157–158]. Для Кримського ханства союз з козаками був вигідним передусім з економічної точки зору: систематичні набіги дозволяли збагачуватися за рахунок українських земель. Водночас татари прагнули зберегти Річ Посполиту як бар'єр між Османською імперією та Московським царством, що суперечило українським прагненням до самостійності. Хан та його оточення бачили в союзі можливість зміцнити владу і зменшити залежність від Порти [8, с. 121]. Мультифронтирне положення козацької України зумовило інтенсивність процесів взаємодії з татарами. Військові конфлікти та мирне співіснування сприяли формуванню нових етнічних спільнот, що поєднували в собі культурні особливості обох народів. Масштабні міграції, зокрема заселення українцями звільнених земель і відступ татар на Кримський півострів, суттєво вплинули на етнічний склад населення, особливо в прикордонних регіонах [11, с. 108–110].

У червні 1648 р. полковник Ф. Джалалій вирушив до Стамбула, де його зустріли з почестями та розумінням. Одночасно Б. Хмельницький розпочав переговори з Московським царем з пропозицією спільних дій проти Речі Посполитої. Гетьман бачив у московському царі потенційного союзника і навіть майбутнього короля Речі Посполитої. У жовтні 1648 р. Ф. Джалалій прибув до військового табору Б. Хмельницького під Львовом. Ймовірно, у делегації вже був проєкт першого договору, який мав підписати гетьман. Хмельницький та його старшина погодилися з пропозицією султана, і 14 жовтня 1648 р. було відправлено нове посольство до Оттоманської Порти. Це посольство на початку 1649 р. уклало союз із османами, за яким козацька держава отримала визнання від султана, Порта надає військову допомогу а кримському ханові заборонили спустошувати українські землі [5, с. 40; 9, с. 225]. Союз з Османською імперією в посередництві

Кримського хана складений у 1649 р. відіграв позитивну роль на ранніх етапах боротьби за незалежність. У будь-якому разі не можна недооцінювати його роль у перемозі в битвах під Жовтими Водами та Корсунем. Завдяки цьому союзу Річ Посполита не змогла ефективно мобілізувати свої війська проти повстання Б. Хмельницького. Водночас були й негативні сторони, які значно посилилися з літа 1649 р. По-перше, у супереч до договору поведінка татар на території козацької України мала традиційно деструктивний характер, що призводило до збитків населенню, господарству та культурі. По-друге, кримська еліта не забувала гасло джихаду, проводила політику «балансу сил» («хто б не помер в інтересах ісламу»), намагалася перешкодити становленню козацької незалежності. По-третє, хан та його оточення вирішили використати Річ Посполиту й Гетьманщину для реалізації задумів приєднання до Криму – Астраханського й Казанського ханств та досягнення незалежності від Порту [7, с. 288–289]. Попри укладені угоди, татари неодноразово здійснювали набіги на українські землі, що свідчило про їхню непередбачуваність і прагнення використовувати козаків у власних інтересах. Союз між козаками і татарами був досить не певним і не мав чітко визначених цілей та механізмів взаємодії. Відносини між козаками і татарами значною мірою залежали від зовнішньополітичної ситуації, зокрема від відносин між Річчю Посполитою, Османською імперією та Московією [1, с. 90; 2, с. 227–228, 233].

Слід зазначити, що договір 1649 р. між козаками та Портою був багатограним документом, що регулював не лише військові, але й економічні відносини. Підписання цього договору між сторонами встановили міцні торговельні та політичні відносини на Чорному та Середземному морів. Основні пункти договору передбачали, що купці з України мали право на вільне судноплавство по Чорному і Середземному морях і торгувати в усіх портах Османської імперії. Угода засвідчила, що Османська імперія розглядала козацьку Україну як свого союзника проти інших європейських держав, особливо проти Антиосманської коаліції [5, с. 42–43]. 10 серпня 1650 р. султан усно погодився на пропозицію Б. Хмельницького про прийняття Гетьманщини

під протекторат Порти. Однак офіційного підтвердження цього рішення не було отримано. Для уточнення деталей та отримання військової допомоги було відправлено посольство на чолі з А. Ждановичем до Стамбула. У результаті переговорів вдалось досягнути попередньої згоди, про що свідчило вручення А. Ждановичу султанської булави [13, с. 102]. У проєкті договору 1650 р. прописано, що козакам надаються торговельні привілеї на Чорному морі у вигляді вільного судноплавства, займатися купівлею-продажем товарів без сплати податків. Окрім того, козаки отримують дозвіл будувати склади в османських містах та мати свого представника в Стамбулі для вирішення торгівельних суперечностей. Султан гарантує безпеку козацьких кораблів і купців. Сторони об'єднують зусилля для боротьби з піратством та гарантувалися безпеки мореплавства [12, с. 69–70]. На початку 1651 р. Б. Хмельницький знову звернувся до Порти з проханням про військову допомогу, і султан доручив великому візирю надати її. У фірмані Мехмед IV чітко окреслив васальні зобов'язання Б. Хмельницького перед Османською імперією. Він нагадав гетьману про їхню угоду, за якою Б. Хмельницький визнавав зверхність султана. Натомість, султан обіцяв забезпечити захист козацьких земель від зовнішніх ворогів. Проте, султан зробив акцент на тому, що цей захист можливий лише за умови безумовного виконання Хмельницьким усіх умов договору. Відповідно Ісламу-Гірею III доручено контролювати дії гетьмана та забезпечувати виконання його розпоряджень. Б. Хмельницький повинен залучати інші держави до активної співпраці з Портою. Як стимул до лояльності, султан обіцяє гетьманові подарунки та почесні [6, с. 37–38]. Б. Хмельницький, усвідомлюючи можливу зраду Кримського ханства, вирішив укласти новий договір про підданство Гетьманщини – Речі Посполитій. Невдачі козацької армії у 1651 р. в битві під Берестечком, призвели до укладення гетьманом Білоцерківської угоди. У своєму листі до Мехмеда IV він зазначив, що основною причиною перемир'я з Річчю Посполитою стало запізнення татарських військ, які не встигли приєднатися до козаків перед битвою. Попри

це відносини між українським гетьманством і Кримським ханством залишалися напруженими [3, с. 108–109].

Отже, дипломатичні відносини між козацькою Україною та Османською імперією у 1648–1651 рр. є особливо цікавими для дослідження через їхню складність і багатогранність. У цей період співпраця та суперечності між сторонами визначали хід політичних і військових подій. Використання дипломатичних інструментів, таких як укладення союзів і договорів, обмін посольствами, демонструють гнучкість і стратегічне мислення обох сторін. Вплив османського союзу на військові дії був значним, але водночас створював виклики через непередбачуваність союзників та залежність від зовнішніх факторів. Попри всі труднощі, ці дипломатичні відносини сприяли тимчасовому зміцненню позицій козацької держави на міжнародній арені, що робить цей період важливим для розуміння історичних процесів.

Література:

1. Брехуненко В. А. Витоки кримської політики Богдана Хмельницького. *Український історичний журнал*. 1995. № 4. С. 87–92.
2. Брехуненко В., Бойко П., Заяць А. Просторові межі Українського світу. Комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI – XVIII ст.). Львів; Київ, 2023. 480 с.
3. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ. Арій, 2011. 464 с.
4. Прицак О. Союз Хмельницького з Туреччиною 1648 р. *Записки наукового товариства ім. Шевченка*. 1948. С. 143–164.
5. Сергійчук Б., Сергійчук В. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI – на початку XXI ст. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2012. 320 с.
6. Серeda О. Османсько-українська дипломатія в документах XVII–XVIII ст. = [XVII.-XVIII. Yüzyıl belgelerinde Osmanlı-Ukrayna diplomasisi] : [монографія] / Олександр Серeda = [Oleksandr Sereda]; Друге видання [2. Basım]; НАН України Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського; Стамбульський університет Київ; Стамбул, 2019. 176 с.
7. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). Київ : дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 447 с.
8. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, 2022. 512 с.

9. Степанков В. Між Москвою і Стамбулом: чи існувала проблема вибору протекції у 1648–1654 рр.? / Валерій Степанков // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVII ст. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. Вип. 4. С. 223–236.

10. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. у 2 кн. Кн. 1. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 610 с.

11. Український Мультифронт: нова схема історії України (неоліт початок XX століття) / Упор. С. Громенко. Харків: ВД «Фабула», 2024. 480 с.

12. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657 / Упорядники: Іван Крип'якевич, Іван Бутич. Київ, 1998. 383 с.

13. Чухліб Т. Козаки та Яничари. Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500-1700 рр. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. 446 с.

Буй В. В.,

магістр ННІ філології та історії, спеціальність: 032 Історія та

археологія Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник – асистент, аспірант кафедри історії,

правознавства та методики навчання Голуб А. А.

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РР. НА СУМЩИНІ: СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ ПРО ЗЛОЧИНИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

У тезах описано передумови Голодомору на Сумщині 1932–1933 рр. Головну увагу присвячено аналізу спогадів очевидців цих трагічних подій в регіоні. Зазначено реакцію радянської влади на масштаби Голодомору. З'ясовано наслідки такої політики «хлібозаготівель» на Сумщині. Відмічено вагому роль історичного краєзнавства в вивченні інформації з історії місцевих минувшин, зокрема важливість напрацювань істориків і краєзнавців. Зауважено необхідність вшанування пам'яті українським жертвам терору радянської влади 1932–1933 рр., оскільки цей трагічний досвід нашого народу потрібний для формування ідентичності та історичної пам'яті в сучасного покоління.

Ключові слова: Голодомор, Сумщина, радянська влада, спогади, злочини, історичне краєзнавство.